

Birleşmiş Milletler ve veteriner hekimlik tarihi açısından FAO

Şule OSMANAĞAOĞLU*

Öz: Birleşmiş Milletler evrensel niteliği ile uluslararası toplumların ortak iradesini en geniş şekilde ortaya koyabilmek amacı ile 24 Ekim 1945 yılında kurulmuştur. Birleşmiş Milletlerin alt organizasyonlarından biri olan Gıda ve Tarım Organizasyonu ise 16 Ekim 1945 tarihinde 42 ülkenin temsilcileri tarafından Kanada'nın Quebec şehrinde kurulmuş olup; dünyadaki ülkelerin kalkınma, çevre, gıda, sağlık, hayvan sağlığı ve doğal kaynaklar gibi sorunlarına çözüm üretebilmek amacını taşımaktadır. Bu amaçla tüm dünyada ve Türkiye'de veteriner hekimlik alanında çeşitli projelere destek olmuş ve projeler başarı ile sonuçlanmıştır. Türkiye ve Gıda ve Tarım Organizasyonu işbirliği ile ilk 40 yıllık süre içinde 33.167.826 dolar bütçeli 76 proje uygulanmıştır. Bu projelerin veteriner hekimlik ve hayvancılık alanında incelendiğinde ise arıcılık, ipekböcekçiliği, balıkçılık ve hayvancılık yan ürünleri de olmak üzere toplam 21 proje gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu çalışmada, Birleşmiş Milletler ve FAO'nun dünyada ve Türkiye'deki kuruluş çalışmalarını ve izleyen dönemdeki ilk 40 yıllık süreç içinde veteriner hekimlik açısından Türkiye'deki tarihsel gelişiminin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Birleşmiş Milletler, FAO, Veteriner hekimlik ve FAO.

FAO; from the point of view of United Nations and history of veterinary

Abstract: The United Nations (UN) officially came into existence on 24 October 1945, with the aim of establishing a common will between the world societies. One of the sub-organizations of the UN, the Food and Agriculture Organization (FAO) was founded on 16 October 1945 in Quebec, Canada by the representatives of the 42 member states of the UN, and aims to offer solutions to global developmental, environmental, food, human and livestock health, and natural resources issues. With this aim in mind, the organization has successfully supported many veterinary projects in Turkey and around the

world. Cooperation between Turkey and the FAO within the first 40 years has resulted in 76 projects with a total budget of 33,167,826 USD of these projects, 21 focused on veterinary science and husbandry, particularly on apiculture, sericulture, pisciculture and the side products of husbandry. The aim of this research a historical overview of the establishment of the UN and FAO internationally and in Turkey, and how they affected developments in veterinary science in Turkey during the first 40 years.

Key words: United Nations, FAO, Veterinary medicine and FAO.

Giriş

İlkçağlarda insanlar, avcılık yapmış ve zekâları ile çevre koşullarına adapte olmuşlardır. Milyonlarca yıl sonra toprakları sürüp, ekip biçmeye başka bir ifadeyle çiftçilik sanatını öğrenmeye başlamışlar; 2000–5000 yıl sonra aynı yerlerde evcil hayvan yetiştirmişlerdir (10,11,14).

Ancak, dünya nüfusundaki hızlı artış ve yer yüzünün paylaşılması sonucu yiyecek konusunda büyük problemler baş göstermiştir. Bilimsel gelişmelere bağlı olarak, üretilen ürünler artmış; ancak, Dünyanın büyük bir bölümünde nüfus artışına bağlı olarak üretim aynı oranda artmadığından, beslenme bozukluğu ve açlık görülmeye başlanmıştır. İnsanların beslenmesi için gerekli besinler çok pahalıya mal olmaya ve fakirlik nedeniyle yeterli beslenememe ve açlık ortaya çıkmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında ekim alanlarına verilen zararlar sonucu bu konuya duyulan ilgi daha da artmıştır (12).

İşte bu dönemin stresine bağlı olarak ülkeler faaliyete geçmişler ve Birleşmiş Milletler (BM) ve

* Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji AD, Kurupelit - Samsun

alt birimi olan FAO'yu II. Dünya Savaşından hemen sonra kurmuşlardır (4,7,12).

BM Anayasası, 26 Haziran 1945 yılında San Francisco Antlaşması ile Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 50 kurucu üye ülke tarafından imzalanmıştır (3,4). İmzalanan bu antlaşma Türkiye tarafında 15 Ağustos 1945 tarih 4801 sayılı yasa¹ ile onaylanmıştır. BM Anayasasında öngörüldüğü üzere, BM Güvenlik Konseyinin beş daimi üyesi de dâhil BM'nin diğer üye devletlerin katılımı ile 24 Ekim 1945 tarihinde resmen kurulmuştur² (2,3).

BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ise 16 Ekim 1945 tarihinde 42 ülkenin temsilcileri tarafından Kanada'nın Quebec şehrinde kurulmuştur (1,4,6,7).

Bu çalışmada, Dünya'da ve Türkiye'de BM ile FAO'nun kuruluşları, veteriner hekimlik yönünden yapılan çalışmalarının kuruluşundan itibaren ilk 40 yıllık tarihsel sürecinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Materyal ve Metot

Çalışmanın ana materyalini Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün Cumhuriyet Arşivi bölümünden ilk elden kaynaklar ve Milli Kütüphaneden konuya dair kitaplar oluşturmuştur. Bununla birlikte konuya ilişkin olarak daha önce yapılmış olan çalışmalardan yararlanılmış, internet ortamında kurumların kendi web sitelerindeki bilgiler kullanılmış ve orijinal belgelerin künye bilgileri dipnotlarda verilmiştir.

Bulgular

Birleşmiş Milletler ile Gıda ve Tarım Organizasyonu (FAO)

BM dünyada barış ve güvenliği korumak, hak eşitliği ve kendi kaderini belirlemek ilkeleri temelinde, ülkeler arasında dostluk ilişkilerini geliştirmek, ekonomik, toplumsal, kültürel ve beşeri sorunları çözmeye uluslararası işbirliğini sağlamak amacı ile 25 Nisan - 26 Haziran 1945 tarihleri arasında San Francisco'da toplanmıştır. Bu kon-

feransın ardından BM Anayasası ve Milletlerarası Adalet divanının statüsü, 26 Haziran 1945 yılında aralarında Türkiye'nin de bulunduğu kurucu üye ülkeler tarafından imzalanmıştır (1, 3, 4).

San Fransisco konferansının hemen arkasından BM 24 Ekim 1945'de kurulmuş ve bu konu Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanın imzası ile Başbakanlığa hitaben yazılan 26 Kasım 1945 tarihli belgenin birinci maddesinde "...Sovyet Hükümetinin 24 Ekim gününde, Birleşmiş Milletler Antlaşmasına müteallik tasdiknameyi Birleşik Amerika Dışişleri Başkanlığına vermeleri üzerine şimdikiye kadar tevdi edilen tasdiknamelerinin sayısının yirmi dokuzu bulduğu cihetle sözü geçen antlaşmanın 110' nuncu maddesinin 3' ncü fıkrasında derpiş edilmiş bulunan şartların yerine geldiği, binaenaleyh antlaşmanın 24 Ekim 1945 gününden itibaren yürürlüğe girdiği bildirilmektedir." ve aynı belgenin ikinci maddesinde ise "Tevdi edilmiş bulunan bu 29 tasdikname arasında hükümetimizinki de vardır."¹ şekli ile bildirilmiştir.

BM'nin amaçlarının bağlı olduğu ilke ve ülkeleri belirleyen, içyapısını ve işleyişini düzenleyen 111 maddeden oluşan San Francisco Antlaşması, Türkiye tarafında 15 Ağustos 1945 tarih 4801 sayılı yasa¹ ile onaylanmıştır. BM Anayasasında öngörüldüğü üzere, BM Güvenlik Konseyinin beş daimi üyesi de dâhil BM'nin diğer üye devletlerinin çoğunluğunun BM kurucu belgesinin onay işlemlerini tamamlamasıyla 24 Ekim 1945 tarihinde resmen kurulmuştur² (1,3,4).

BM teşkilatının kurulması için 23 Kasım 1945 yılında Londra'da BM Hazırlık Komisyonu ve Ocak 1946'da ise BM Genel Kurulu toplanmış ve Türkiye her iki toplantıya da delegelerini göndermiştir³.

Gıda ve Tarım Organizasyonu (FAO)

David LUBIN, 1880–1890 yılları arasında çiftçilerin karşılaştıkları büyük sorunların çözümü için bir dernek oluşturmuştur. Başkanı olduğu kuruluş, 1905 yılında "International Enstitute of Agricul-

¹ 24 Ağustos 1945 tarih ve 6092 sayılı RG

² BDA-CAB: 30.10/222.499.9. (3.12.1945)

³ BDA-CAB: 30.18.1.2/109.68.2. (22.11.1945)

ture” (Uluslararası Tarım Enstitüsü) adını almış ve zirai problemlerin çözümüne çalışmış ve ilk konferansı 7 Haziran 1905 tarihinde Roma’da yapılmıştır. Bu çalışmalar yılar boyunca kesintisiz devam etmiş ve FAO ‘nun temelini oluşturmuştur (5).

FAO’nun kuruluşundaki ana fikir insanlığın özgürlük ve açlık sorunlarını güven altına almaktır. Bunun için amaçları; insanların yaşaması için gerekli olan gıda maddelerinin en iyi şartlarda belli standartlara uygun olarak yetiştirilmesini sağlamak, bütün gıdalar ve zirai ürünlerin üretim ve dağıtımlarının güven altında yapılmasını sağlamak, ziraatla uğraşan halkın yaşam standartlarını iyileştirmek, bu ürünleri dünya ekonomisine ve insanlığın özgürlük ve açlık sorunlarına karşı kullanmak olarak belirtilmiştir (2,5).

16 Ekim 1945 tarihinde 42 ülkenin temsilcileri tarafından Kanada’nın Quebec şehrinde kurulan (2,4,6,7) ve 1949 yılında BM’nin en büyük uzmanlık kurulu haline gelen FAO’ya hemen hemen tüm BM üyesi ülkeler ve diğer küçük devletler üyedir. FAO’nun kurucu üyeleri devletlerinde aynı zaman da 7 Haziran 1905 yılında kurulan Uluslararası Tarım Enstitüsü’ne üye oldukları için söz konusu Enstitüyü 30 Mart 1946 tarihinde kaldırarak bütün görev ve mallarını FAO’ya devrettiklerine dair bir protokol imzalamışlardır. Ayrıca devir işleminin gerçekleştirilebilmesi içinde Roma’da bir asamble yapılmış ve Türkiye de delegesini göndermiştir⁴. Türkiye’de ise bu durum 9 Haziran 1947 tarih, 5063 sayılı ve “*Milletlerarası Tarım Enstitüsünün kaldırılması ve görev ve alacaklarının Birleşmiş Milletler Yiyecek ve Tarım Kuruluna devri hakkında Roma’da 30 Mart 1946 tarihinde imzalanan protokolün onanmasına dair Kanun*” isimli yasanın⁵ Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmesi ile yasal alt yapı bulmuştur. FAO “Türk Milli Komitesinin” kurulması ve Komitenin kuruluş ve çalışmasına dair yönetmeliği ile 1949 yılında yürürlüğe koymuş⁶ olup bu yönetmelikte 1955 ve 1957 yıllarında değişiklik yapılmasına karar verilmiştir^{7,8}.

FAO’nun ilk genel kurulunda üye ülkeler yeterli gıdaya sahip olmayı ve muhtaç olmamayı temel insan hakları arasında saymışlar ve dünyadaki açlık ve kötü beslenmenin ortadan kaldırılmasının hem gerekli olduğu hem de ulusal çaba ve uluslararası işbirliği inancını taşıdıklarının önemini vurgulamışlardır (13).

FAO 1945 yılında 42 üye devlet varken 1985 yılında bu sayı 158’e çıkmış, günümüzde ise FAO’ya üye ülke sayısı Avrupa Birliği Ülkeleri dışında 179’a ulaşmıştır (2,7).

Üye ülkelerin temsilcileri her yıl Roma’da bir araya gelerek, gelecek iki yılda uygulanacak çalışma programı ile bütçeyi onaylamakta, yeni üyeleri seçmekte ve belirli aralıklarla genel müdürü belirlemektedir. Ayrıca her iki yılda bir bölgesel konferanslar düzenlenmekte ve her bölgenin kendine özgü sorunları ile ele alınacak programların önceliği belirlenmektedir. Konferanslarda üç yıllık dönem için seçilen 49 üye ülkenin oluşturduğu Konsey, bağımsız bir başkan ile yılda en az bir kere toplanarak geçici bir yönetim kurulu olarak görev yapmaktadır (2).

Organizasyon, çeşitli birimlerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Bunlar Ziraat olarak isimlendirilmesine karşın dağılımları Balıkçılık, Deniz Ürünleri, Orman ve Orman ürünleridir. FAO’nun faaliyetleri dört ana başlık altında toplanabilir. Bunlar bilgi toplanması, değerlendirilmesi ve dağıtımı, hükümetlere politika ve planlama konularında yol gösterilmesi, üye ülkeler arasında danışma ve işbirliğinin artırılması ve teknik yardım ile danışmanlık sağlanması şeklindedir (2,5). 1947 yılında alınan bir karara göre tarım sektörü; Ekonomik, Pazarlama, Balıkçılık, Orman ve Orman Ürünleri, Gıda Dağıtımı ve Hayvansal Endüstri olarak ayrılmıştır. Teknik olarak Hayvansal Ürünler ve Sağlığı, Balıkçılık, Ormancılık, Karalar ve Suların gelişimi, Tarımsal ve Endüstriyel Üretim, Atomik Enerji birimleri bulunmaktadır (5).

⁴ BDA-CAB: 30.18.1.2/111.48.1. (28.06.1946)

⁵ 17 Haziran 1947 tarih ve 6634 sayılı RG

⁶ BDA-CAB: 30.18.1.2/118.96.12. (27.01.1949)

⁷ BDA-CAB: 30.18.1.2/138.118.6. (11.02.1955)

⁸ BDA-CAB: 30.18.1.2/147.47.6. (18.09.1957)

Dünyada, 1972–1974 yılları arasında bölgesel olarak şekillenen gıda maddeleri yetersizliği sonucunda gıda yatlarında büyük artışlar şekillenmiş, gelişmekte olan ülkelerde bir açlık tehlikesi atlatılmıştır. Bu nedenle de üçüncü Dünya ülkelerinde ilerlemiş bir zirai tekniğin getirilmesi gıda güvenliği açısından şart olmuştur (12).

FAO, gıda, tarım, ormancılık ve balıkçılığın her alanında sağladığı teknik destek ile gelişmekte olan ülkelere doğrudan uygulamaya yönelik yardım sağlamaktadır. Yapılan projelerin toplamı 1984 yılı itibari ile 2474'e ulaşmıştır. Projelerin kaynağı ne olursa olsun FAO'dan destek talep eden ülkeler tarafından başlatılmakta ve bundan sonra proje planı birlikte hazırlanmakta ve bir finansman kuruluna sunulmaktadır. Ev sahibi ülke kendi projesi için kendi teknik ekibini kullanmakta ve destek hizmetleri sağlamaktadır. Uluslararası uzman veya özel donanım gerektiği durumlarda ihtiyaç gelişmiş ülkelerden karşılanarak karşılıklı kalkınma olanağı amaçlanmaktadır. Söz konusu projelerin en önemli finansman kaynağı Dünya bankası olup; bunu Asya ve Afrika Kalkınma Bankaları gibi finans kuruluşları izlemektedir (2).

Bütün bunlarla birlikte FAO edinilen bilgileri süreli yayınları ile ve veri sistemleri ile tüm dünyaya yaymaya çalışmaktadır. Bu çalışmalardan biride dünya halklarının ilgisini canlı tutmak amacı ile 16 Ekim günün tüm dünyada "Dünya Gıda Günü" olarak kutlaması olmuştur (2).

Hayvan Sağlığı ve Hayvansal Üretim

Hayvansal Endüstri Bölümü 2 Aralık 1946 yılında oluşturulmuş; ismi Hayvansal Üretim dalı olarak 1951'de değiştirilmiştir. Esas statüsü 1959 yılında yapılandırılmış ve 1968 yılında hayvan sağlığı buna eklenmiştir. Bu bölümün amacı; yetiştirme, besleme, hayvan kayıplarının paraziter ve zoonoz hastalıkların kontrolü yoluyla azaltılmasıdır. Hayvansal ürünlerin en iyi şekilde pazarlanması, hayvan yetiştiricilerine bilimsel ve teknik desteğin sağlanmasıdır (7).

Türkiye ve FAO İşbirliği

Türkiye ve FAO işbirliği 1940'lı yıllarda başlamış ve 1963–1985 yılları arasında toplam 33.167.826 dolar bütçeli 76 proje uygulanmıştır (2). Aynı dönemde uygulanan projeler veteriner hekimlik ve hayvancılık alanında incelendiğinde; arıcılık, ipekböcekçiliği, balıkçılık ve hayvancılık yan ürünleri de olmak üzere toplam 21 proje gerçekleştirildiği görülmektedir. Bunların içinden veteriner hekimlik açısından en önemlilerinden birkaç örnek vermek gerekirse 15 Şubat 1954 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye'de kurulmasına karar verilen "Şap Aşısı Hazırlama Laboratuvarı" için FAO ile anlaşma imzalamaya Tarım Vekili yetkili kılınmıştır⁹. Laboratuvarın kurulmasında yaklaşık 15 yıl sonra 1969 yılında Ankara'da BM Kalkınma Programı Temsilciği ile "Şap Hastalığı için Aşı İmali ve Personel Eğitimi Özel Fon Projesi Yürütme Planı Anlaşması" imzalanmıştır¹⁰. Türkiye - FAO işbirliğinde 40. yıl raporunda belirtilen söz konusu dönemde uygulanan projelerde incelendiğinde proje başına eğitim harcamaları artarken danışmanlık hizmetlerinin ters orantılı olarak düştüğü görüldüğü bildirilmektedir (2). Bunun nedeninde; Türkiye'de uzmanlığın önemli bir artış göstermesi ve ancak çok yeni teknik gelişmelerin tanıtılmasında kısa süreli danışmanlık hizmetleri verildiği şeklinde bildirilmiştir.

BM teşkilatı'nın Özel Fonu yardımı ile 1965 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile "Pendik Koyun Hastalıkları Laboratuvarı projesine ait Uygulama Planı'nın" Türkiye adına imzalanmasına Dışişleri Bankalığı yetkili kılınmış¹¹ Koyun Hastalıkları Araştırma laboratuvarları kurulmuş ve bu dönemde Koyun Hastalıkları ile ilgili projeler yapılmıştır. FAO projesinde yer alan kararlarla ilgili olarak Anaerob, Mikoplazma, Melitensis, Viroloji, Doku Kültürü, Parazitoloji, Biyokimya laboratuvarlarıyla birlikte bir besi yerleri hazırlama ve sterilizasyon servisi faaliyete geçirilmiştir (8). Aynı fon çerçevesinde 1971 yılında "Saha Veteriner Hizmetleri ve Bölgesel Teşhis Merkezlerinin Geliştirilmesi Özel

⁹ BDA-CAB: 30.18.1.2/134.120.18

¹⁰ BDA-CAB: 30.18.1.2/245.8.5 (19.01.1970)

¹¹ BDA-CAB: 30.18.1.2/184.16.05 (16.03.1965)

Fon Projesi Uygulama Planı Anlaşması” gerçekleştirilmiştir¹². 1976 yılından itibaren Dünya Bankası, FAO ve Türkiye Kalkınma Vakfı desteği ile Tropikal theileriosis’e karşı canlı attenué bir aşı geliştirilmiş, 1981 yılında uygulamaya sokulmuştur (8).

Bulaşıcı hastalıklar ile mücadele “sığır vebası” hastalığı ile de devam etmiş ve uzun yıllardır görülmeyen hastalık doğu komşu ülkelerinde baş göstermiş ve bulaşma riski nedeni ile 1980-1981 yıllarında 5 milyon doz aşı FAO proje personelinin yardımları ile üretilmiştir. Bu aşular ile Güney Doğu Anadolu bölgesinde 1982-1983 yılları arasında 8 milyonu aşkın büyükbaş hayvana uygulanmıştır (2).

Ayrıca Atatürk Orman Çiftliğinde (AOÇ) 1953 yılında tarihinde “Pastörize Süt Tesisatı” kurulması için Birleşmiş Milletler Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNİCEF) ile yapılacak anlaşma için Tarım Bakanlığı yetkili kılınmıştır¹³. Bu anlaşma gereğince Türkiye’de modern anlamda ilk süt fabrikası kurulmuş ve 1957 yılında işletmeye açılan süt fabrikası, 1964 yılında genişletilmiş, günlük 25.000 litre kapasiteye ulaşmıştır (9).

Bulaşıcı hastalıklarla mücadele yapılan projelerle sınırlı kalmamış FAO Avrupa Şap Hastalığı Mücadele Komisyonunun 1962 yılında yapılan toplantısına da Türkiye tarafından katılım sağlanmıştır¹⁴.

Yapılan projelerin yanı sıra FAO’nun katkıları ile Türkiye’de çeşitli toplantılar yapılmıştır. Bu örneklerden biri 1973 yılında Bakanlar Kurulu tarafından onaylanan kararname¹⁵ gereğince “*Et ticaretini etkileyen tarife dışı unsurlar ve hastalıktan arı bölgeler*” konulu toplantı olup yalnızca 1984-1985 yılları arasında altı seminer ve sempozyum düzenlemiştir.

FAO ve Avrupa Komisyonu, şap hastalığının Güneydoğu Avrupa’da yani Türkiye’de Sat-1 virüs tarafından oluşturulduğunu 1962’de tespit etmiş ve OIE’nin de (Of ce International Des e’pizootie)

desteğiyle suşlar değerlendirilmiş ve mücadele yapılmıştır (12).

Türkiye ile FAO arasındaki işbirliği 1982 yılında Ankara’da FAO daimi temsilciliğinin açılmasından sonra hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu dönemde yukarıda da değinildiği gibi başlıca projeler arasında özellikle veteriner hekimlik ve hayvan sağlığı ile ormancılık alanında olduğu görülmektedir (2).

Tartışma ve Sonuç

Hemen hemen tüm ülkeler tarafından tarım ve hayvancılık Dünyanın ekonomik ve sosyal kalkınma için lokomotif niteliğinde olduğu kabul edilmekte ancak bu sektörlerin geliştirmek için birçok ülkenin planlama ve yönetim mekanizmasını geliştirmesi gerekmektedir. Bu amaçla FAO, 1945–1946 yılında küçük bir çekirdek olarak oluşmuş ve kısa bir sürede üye olan ülkelerle birlikte 36 yılda gerçek konumunu bulduğu ve sonuç olarak kuruluşundan itibaren ilk 40 yıllık süre içinde Türkiye ile birlikte ortak gerçekleştirilen çeşitli projelerin başarı ile uyguladığı söylenebilir.

Kaynaklar

1. Anonim (1981): *Meydan Larousse 2*, 397-398, Meydan Yayınevi, İstanbul
2. Anonim (1985): *Türkiye- FAO işbirliğinde 40 yıl*, 5-48, Ankara
3. Anonim (1986): *Büyük Larousse 4*, 1677–16800, Gelişim Yayınları, İstanbul
4. Anonim (1989): *Basic FAO About The United Nations*, 2360, United Nations, New York
5. Anonim (1992): *World Food Programme Phillips*, April-June, 20, 1-28
6. Anonim (2004a): *FAO’s Mandate* Erişim: http://www.fao.org/UNFAO/about/mandate_en.html. Erişim Tarihi: 26.07.2004
7. Anonim (2004b): *A Short History of FAO* Erişim: http://www.fao.org/UNFAO/about/history_en.html. Erişim Tarihi: 26.07.2004
8. Anonim (2009a): *Hakkımızda*. Erişim: <http://penvet.gov.tr/pages.asp?id=hakkimizda>. Erişim Tarihi: 28.07.2009

¹² BDA-CAB: 30.18.1.2/261. 6.14 (03.02.1971)

¹³ BDA-CAB: 30.18.1.2/132.39.2 (30.03.1953)

¹⁴ BDA-CAB: 30.18.1.2/164.12.15 (20.03.1962)

¹⁵ BDA-CAB: 30.18.1.2/306.86.4 (15.10.1973)

9. **Anonim** (2009b): *Süt ve Süt Ürünleri Fabrikası*. Erişim: <http://www.aoc.gov.tr/index.php?view=cnt&cinf=20110110>. Erişim Tarihi: 28.07.2009
10. **Dunlop R, Williams DJ** (1996): *Ancient Greeks. In, Veterinary Medicine An Illustrated History*. Mosby-Year Book Inc., Missouri, s: 150
11. **Erk N** (1966): *Veteriner Tarihi*. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara
12. **Ralph W** (1981): *FAO Its Origins, Formation and Evolution 1945-1981*, s: 1-200, Rome
13. **Saouma E** (1985): *Türkiye- FAO işbirliğinde 40 yıl alınmıştır*. s: 6-8. Ankara
14. **Smithcors FJ** (1958): *Evolution of the Veterinary Art*. Tindall and Cox, London

Geliş Tarihi: 13.05.2004 / Kabul Tarihi: 26.08.2004

Yazışma Adresi:

Yrd. Doç. Dr. Şule OSMANAĞAOĞLU
On Dokuz Mayıs Üniversitesi Veteriner Fakültesi
Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji AD,
Kurupelit/ SAMSUN
Tel: 0 362 312 19 19
E-posta: suleo@omu.edu.tr